

TRADICIJOS

Amatų centro langus papuoš karpiniai

Laima STONKUVIENĖ

Kretingos muziejaus Tradicinių amatų centre surengta edukacinė popietė „Velykiniai karpiniuoti parėdymai“, kurioje karpymo meno mokė kretingiškę Halina Šakinienė. Karpiniais ketinama papuošti ne tik Centro langus, bet ir etnografinės ekspozicijos „Saulės ratu“ lentynėles su jose eksponuojamais babyčių indais.

„Visada seilės tyso žiūrint į karpiniais išpuoštus lopšelio-darželio „Pasaka“ langus, puoselėjau svajonę panašiai papuošti ir Amatų centro „akis“, juo labiau, kad jame vyksta daug užsiėmimų, o langai – nuogi, – prieš renginį kalbėjo jo organizatorė, muziejaus kultūrinės veiklos vadybininkė Roma Luotienė. – Tą padaryti sunku nebū, nes turime auksinių rankų meistrę ir tų dalykų žinovę Haliną Šakinienę. Įdomu tai, kad seniau langai karpiniais buvo puošiami iš „biednystės“, dabar tai yra meno šaka. Norime šią senolių tradiciją prikelti naujam gyvenimui, į pagalbą kviesimės puikiai tą daryti mokačias pedagoges. Šiandien – pirmasis susitikimas, tikimės jau šio bei to ir išmokti“.

H. Šakinienė, patvirtinusi, kad karpymo pagrindus popietės dalyviai tikrai gaus, prisipažino anksčiau ne kartą stebėjusis, kas gali užsiimti tokiais niekais. „Maščiau, na, nebent vaikai, –

Apie karpymą ir karpinius kalbėjo ir karpyti mokė Halina Šakinienė, šalia jos – popietės „Velykiniai karpiniuoti parėdymai“ sumanytoja Roma Luotienė.

apie karpinius ir karpymą yra saugoma Lietuvos istorijos instituto archyve. Be lietuvių liaudies karpinių, ten sukaupti ir senųjų Vilniaus rankraščių perpiešti patys seniausi Lietuvos karpiniai-antspaudai.

Senųjų lietuvių liaudies karpinių (dauguma – rekonstrukcijos) kolekcija saugoma Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Jos pagrindą sudaro lietuvių liaudies karpiniai, Daniliauskų šeimos surinkti ekspedicijose, kurias jie rengė nuo 1964 iki 1987 metų. Karpiniai sukaupti iš visos Lietuvos, mažiau – iš Žemaitijos. Patys seniausi lietuvių liaudies karpiniai tėra išlikę nuotraukose.

Karpymas išsilaikė iki XX a. šeštojo dešimtmečio, vėliau karpinius išstūmė tūlis. Tiesa, per naujuosius metus mokyklų salėms papuošti vis dar būdavo karpomos snaigės.

„Mūsų tikslas yra skatinti kretingiškius, ir ypač jaunus žmones, domėtis senosiomis popie-

Karpiniai sudomino ne tik moteris.

šmaikštavo karpinių meistrė. – O netrukus ir pati išliejau į tą niekais užsiimančiųjų būrį. Pradėjau nuo juostelinių karpinių, karpiau įvairius augalus. Mano meną pamatęs pažįstamas dailininkas paskatino tęsti. Aistringa karpytoja nesu, prisėdu, kai noriu, geriausias laikas karpymui – naktis, o geriausios idėjos gimsta ryte“.

Popietės dalyviai sužinojo, kad karpinių menas gimė Rytuose, vėliau paplito po visą pasaulį. Kiekviena šalis turi išskirtines šio meno tradicijas. Lietuvoje popieriaus karpiniais susidomėta XVI amžiuje, didikai karpiniais pagražindavo antspaodus. Karpiniai itin suklestėjo XIX a.

pabaigoje–XX a. pradžioje, jais būdavo papuošiamos lentynėlės, iškarpomos užuolaidos ir pan.

Karpyta visoje Lietuvoje, skyrėsi tik niuansai. Karpyti užtiesalai, knygų lentynų pagražinimai, karpiniai šventųjų paveikslams puošti, paveikslų rėmai, kuriuos dar apkaišydavo spalvotomis gėlėmis. „Kokardos“, gėlytės buvo daromos iš gofruoto popieriaus. Karpiniais dekoruoti net karstai.

Užuolaidos buvo karpomos stačiakampės, kabinamos langų viršuje; trikampės, dantytomis galais, kartais imituotos miestietiškos, ilgos perrištos užuolaidos – „povo uodegos“. Iš karpinių daryti lempų gaubtai

– smailėjantys ir suapvalintais galais, servetėlės po vazonais, dirbiniai laikrodžių, vaistų lentynoms, etažerėms papuošti. Buvo iškarpomi ir visai buitiniams reikmėms skirti dalykai – servetėlės tortams padėti arba užuolaidėlės švenčių dienomis viršutinėms duonkepio briaunoms papuošti. Kartais iš popieriaus iškarpydavo paukščiukus ir pakabindavo palubėje.

Karpinių raštai daugiausiai būdavo geometriniai: žvaigždutės, kryputės, karpydavo ir augalinius – įvairias gėles, dažniausiai tulpes, bei gyvulinius – paukščius, briedžius, snapelius suglaudusius balandžius, katinus, net gyvates ir kalakutus.

Tokiais karpiniais iki šv. Velykų pasipuoš visi Tradicinių amatų centro langai.

Daugiausiai karpydavo moterys, merginos, mergaitės. Tai darydavo paprastomis žirkleimis, raštų stengdavosi nekartoti, kurdavo vis naujus.

Popierių kai kur naudodavo tik baltą, kitur ir spalvotą: raudoną, rausvą, žalią, mėlyną. Vargingieji karpydavo iš laikraščių. Karpinius keisdavo keletą kartų per metus, per šventes – Velykas, Kalėdas, vestuves, krikštynas.

Namus karpiniais puošdavo ir kitų tautybių žmonės – lenkai, rusai, baltarusiai, karaimai, žydai.

Išsamiausiai Lietuvos karpiniais domėjosi etnologas Antanas Daniliauskas ir jo šeima. Jų iš pateikėjų surinkta medžiaga

riaus karpinių tradicijomis bei namų interjero puošyba, laikytis tradicinių ornamentų segmentų, kurie atskleidžia subtilų tautos skonį. Kretingos muziejuje puoselėjama tradicija per miesto šventę puošti bijūnais, o gal šiemet galėtume surengti akciją ir miesto šventės metu namų, įstaigų, kavinių langus papuošti popieriniais karpiniais? Tokia akcija pernai sėkmingai surengta kultūros sostinė buvusiuose Telšiuose, tikimės, kad norinčiųjų prisijungti prie panašios akcijos Kretingoje irgi atsiras“, – kalbėjo R. Luotienė.

Iki šv. Velykų karpiniais turėtų pasipuošti ir visi Tradicinių amatų centro langai.